

Det er der på mange måder kommet en læseværdig bog ud af. Det rige og velvalgte billedmateriale fanger øjet, men også teksten er ofte konkret og læseværdig. Søren Muldvad har arbejdet med et meget bredt kildemateriale, hvad kildefortegnelsen overbevisende dokumenterer. Der øses af kirke- og tingbog, af forligelseskommissionens og foreningernes arkiver, af akter fra enkelte familier og af erindringer. Det gør det muligt for ham igen og igen at gøre historien nærværende ved at præsentere enkeltskæbner og enkelttildragelser. Læseværdigt er således kapitlet om æresbegreber, der i hovedsagen øser af tingbogen fra omkring 1700.

Bogens væsentligste svaghed er, at den stort set er ahistorisk. Tiden før reformationen klares på et par sider, så det er lidt flot at tale om »1000 år« i titlen. Værre er det, at forfatteren i resten af bogen hele tiden hopper frem og tilbage inden for de sidste 3-400 år. Hvert hovedkapitel består af en række underafsnit. Således rummer kapitlet »Hverdag og fest« underafsnitene »Tobak«, »Brændevin«, »Købevarer«, »Bageri«, »Højtider og gæstebud«, »Rejsegilde«, »Tyendet«, »Anstændig påklædning«, »Talemåder og dialektudtryk« og »Boligen«. I hvert enkelt af de mange underafsnit tages oplysningerne ganske vist i kronologisk orden, men kildematerialet afgør, om tyngdepunktet er 1600-, 1700-, 1800-tallet eller endda »mands minde«. Da der ikke ved disponeringen af afsnittenes rækkefølge er taget noget større hensyn hertil, betyder det, at man ved en gennemlæsning af bogen hele tiden springer frem og tilbage mellem disse perioder. Forfatteren giver ikke læseren nogen fornemmelse af, at det skulle gøre en forskel, om vi er i 1650, 1710, 1890 eller 1930'erne. Hele perioden fra reformationen til begyndelsen af vort århundrede synes at blive til én epoke: »gamle dage«.

Carsten Porskrog Rasmussen

Frits Nicolaisen (red.): »Overgaard«.
(Randers Amts Historiske Samfund, 1997). 215 s.

Randers Amts Historiske Samfund påbegyndte i 1989 udgivelse af bøger om amtets godser. Det startede med Fusingø, siden fulgte bøger om Rosenholm og Gl. Estrup, og nu foreligger en bog om Overgaard. Alle bøgerne har været pragtværker med flot udstyr og fine fotografier.

Går man ind bag den pæne facade, afsløres imidlertid væsentlige mangler. De tidligere udgivelser har været præget af, at arbejdet har været fordelt på flere forfattere, der ikke har kunnet få bidragene til at fremstå som en samlet helhed, og af at væsentlige sider af herregårdslivet helt er udeladt.

Forfatterne til nærværende bog har tydeligvis forsøgt at arbejde sammen, hvorved den virker langt mere helstøbt end de forrige. Til gengæld har bogens disposition svær slagside. »Slægternes Masker« er titlen for kunsthistorikeren Lise Gotfredsens bidrag, men det kunne ligeså godt have været titel for hele bogen. 9/10 af bogen tager sit udgangspunkt i ejerne og deres selvforståelse, og kun 1/10 omtaler det lokale minisamfund, Overgaard også var. Overgårds godsarkiv benyttes knapt nok! Redaktionen og forfatterne skylder os en forklaring på, hvad de egentlig vil med bogen, og hvorfor nogle sider fremhæves så stærkt frem for andre.

Bygningshistorikeren N.J. Israelsen giver en velfunderet og velafbalanceret præsentation af hovedbygningen, mens avlsbygningerne behandles langt mere kursorisk. Rekonstruktion af en kortskitse over hele bygningskomplekset ville have kunnet lette tilegnelsen væsentligt. Israelsen burde nok også huske på, at de færreste har så stort et kendskab til arkitekturterminologi som han. En kort forklaring på de mange fagud-

tryk ville gøre det meget lettere for læseren.

Historikeren Hans Bjørn giver en malerisk beskrivelse af godsets grundlægger Jørgen Lykke og de senere ejere. Til trods for den meget brede fremstillingsform gives et præcist billede af ejernes indplacering i den danske adel og Danmarkshistorien indtil o. 1700. Senere ejere omtales kursorisk. Det er faktisk en skam. Flere af ejerne i det 18. og 19. århundrede har haft ligeså stor betydning for Overgaard som de mere udadvendte. I øvrigt er stamtavlerne over ejerslægterne en god hjælp til at bevare overblikket.

De tre kunsthistoriske bidrag hører til de mere vægtige i bogen. Det er lige før Lise Gotfredsens præsentation af portrætterne på Overgaard kunne bruges som en generel introduktion til portrætkunst. Inge Mejer Antonsen giver en værdifuld beskrivelse af interiørerne, der ikke bliver ringere af, at det først er nu, herregårdsinteriører for alvor gøres til genstand for systematiske beskrivelser. Carsten Bach-Nielsen giver et meget præcist billede af loftmalerierne og deres indplacering i jysk barok.

Historikeren Jens Villiam Jensen har påtaget sig den utaknemlige opgave, det må være at skulle beskrive herregårdslivets grundlag på få sider. Hans bidrag lægger endda stor vægt på en præsentation af Overgaards omfang og ejernes øvrige besiddelser. Samspillet mellem godsejer og fæstebønder helliges kun få sider. Det allervæsentligste fremhæves dog.

Bogens allerstørste svaghed er, at man let får det indtryk, at Overgaard opførte med at fungere som minisamfund med frasalget af fæstegodset i begyndelsen af forrige århundrede. Det var absolut ikke tilfældet. Man kommer næppe helt galt af sted ved at gå ud fra, at der i slutningen af forrige århundrede

har været langt over hundrede mennesker på Overgaard. Godset var ikke alene deres arbejdsplads. De levede også deres sociale liv her. I bogen bringes to fotografier af opstillinger af arbejdere, og forbedringer af boliger og velfærdsforanstaltninger i dette århundrede ofres nogle få linier. Ellers nævnes deres forhold ikke med et ord.

Helle Zacho giver en instruktiv beskrivelse af haven set i en større arkitektonisk sammenhæng. Hun nævner, at gårdmændene i 1787 var sat til at gøre havearbejde som hoveri. Det har næppe været almindeligt, og oplysningen kunne have indgået i en større samlet vurdering af ejerne. Efter at have læst denne artikel om haven spørger man sig selv, om ikke Overgaard har sat sig andre spor i landskabet. De store projekter i dette århundrede omtales nedenfor af en ejer og en administrator, men århundreders godsdrift må også kunne spores i landskabet og den omkringliggende bebyggelse.

Flemming Juncker giver en ret summarisk beskrivelse af sin tid som ejer af Overgaard, men han har jo også tidligere udgivet flere erindringsbøger. At han virker bitter, kan ingen vel fortænke ham i. Endelig præsenterer godsforvalter Stig Andersson Overgaard i dag. Selv om fremstillingen er kort, bidrager den til forståelsen af vor tids betingelser for storlandbrug.

Redaktionen skriver i indledningen: »At der er mere end een mening om godsets skæbne, er et karakteristisk træk ved Overgaards nyere historie, og de divergerende opfattelser afspejler sig derfor også i denne bog«. Kritikken til trods har den levet op til denne målsætning, men bogen stiller næsten flere spørgsmål, end den besvarer. Det sidste ord om Overgaard er ikke sagt med denne bog.

Jens Skriver